

Stenpikker, digesmutte, *Oenanthe oenanthe*

Nakke og ryg er grå med hvid halerod, vingerne sorte, brystet og bugen orangegul, på hver side af hovedet har den en sort stribe. Alm. ynglefugl på tørre, stenede steder.

– Danmarks Dyreverden 8, 182-85.

Stenpikker, ældre nydansk om person, der lægger brosten ned eller knuser sten til skærver, som fuglenavn litterært 1801ff (1), den pikker efter føde mellem sten; anden tolkning: når den sad på en stenbunke og lod sin røst høre, lød det som en, der »pikkede sten« (2). Indgår måske i stednavnet Pikkerholm 1664-88 Ramme s. Ringkøbing a. (3). *Digesmutte* o. 1700ff (4).

Stenskvat(te) 1554ff (5), *stensprætte* o. 1700ff (6), den »minder om en sprællemænd, når der rykkes i snoren« (7), *hvidstjert* o. 1700 (8), *stendylp*, *-dolph* o. 1700ff (9) fra norsk dialektord *dolph* 'fordybning i jorden' beslægtet med oldnord. *steindelf* 'digesmutte', hvor efterledet hører til oldengelsk *del-fan* 'grave' (10), *stenskvætte* 1802ff (11), efterled-

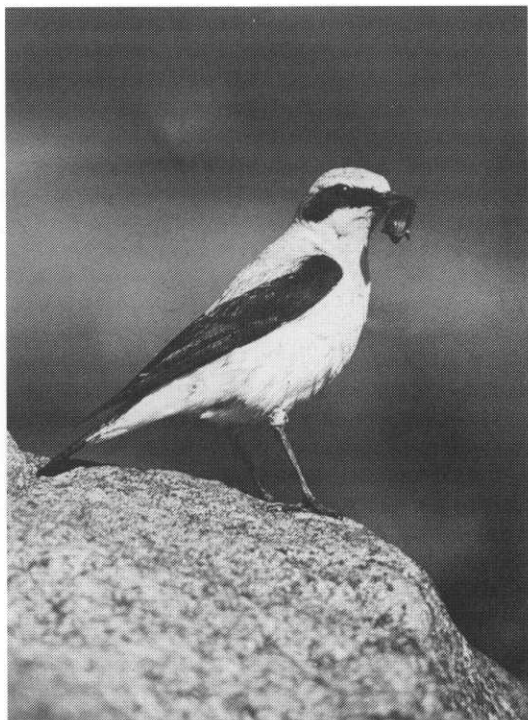
det er måske et norsk lydord; *kvikstjert* 1756 (12), fuglen blev forvekslet med *vipstjert*, sml. navne nedenfor; *stengylp* 1763ff; Læsø (13) fordi den under sangen gylper som en krage (1796; 14).

Lyngsmutte, *-spink* 'spurv' SSlesvig, S og ØJylland (15) er også bynkefugl, *sandegret(e)*, *sangret*, *sandebret* VJylland (16), *sandevrikker* Ringgive 1886 (17); *disvit*, *-vat* VJylland o. 1860 (18), *gul-smit* Bølling h. VJylland (19) efter undersidens farve; *hvillingfugl* Varde 1885 (20), se stemmetydning nedenfor; *jomfru Dolle* Skiveegnen, Sevel Njylland (21) er ellers *vipstjert* Mors (22); *trillerfugl* Vendsyssel (23), *stengeldt*, *-gedt*, *-gyldt* Samsø 1886 (24), *jykke* N og VFyn (24a), *dyndløber* Ærø og *stenskider* Ærø, Birkholm (25), den efterlader ofte sine ekskrementer på sten, *stensmutte(r)* Drejø (25), *stengælp* Sejerø o. 1890 (26), *vipfugl* Fakse o. 1880 (27); *hyphest* og *stenvender* Møn (25), *mønser* SFalster 1884 (28), *sten(h)jælp* 1756ff Bornholm (29), den siger »jælp, jælp«.

Færøerne: *steinstólpa*, efterledet 'gå usikkert, stolpe'; Grønland: *kugsagtak*, *kugsak*, *kussak* 'som bukker sig'; *korsuk*, *korssok* 'den gulgrønne' (farven er ikke i fjerdragten); *ingersajok*, *ingersijurajik* 'vipper, vrikker med halen' (30).

„Stenpikkere“ eller brolæggere fotograferet under arbejdet på fynsk jernbanestation i 1920'erne. Det kgl. Bibliotek.

Stenpikker. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

LITTERATUR: (1) 659 21,1204; (2) 281c 161f; (3) 156 17,143; (4) 659 3,724; (5) 434 4,125; (6) 579 S790; 693b 1,629; 451 150; (7) 683b 64; (8) 434 2,321; (9) 659 21,1185; (10) 659 21,1185; (11) 61 154; 451 150; 683b 63; (12) 860 21; (13) 693b 1,629; 418 282; 202d 2,286; (14) 219 8,1152; (15) 160 1906/23:3339; 1904/28: 2313 (1892); 1904/27:2172 (1891); (16) 794 12,1889,154; 212c 3, 156; 160 1904/27:1539 (1886), 2561 (1887); (17) 794 5,1886, 105; (18) 212c 1,188; 719b 23; (19) 160 1904/30; (20) 794 3, 68f; (21) 169 3,1930-31,144; (22) 169 4,1937,212; (23) 287b; (24) 794 5, 45; 12, 152; 160 1904/30: 2157 (1886); (24a) 388 (Lumby, Søby); (25) 659 21, 1210; 388; (26) 856 178; (27) 160 1904/30: 545; (28) 160 1904/30: 833; (29) 860 21; 794 3, 1885, 77; 785 214; (30) 562 21, 1899, 284; 33, 1907, 91f; 62, 1933, 196; 109, 1936-39,204; 743 29.

ADFÆRD, STEMMETYDNING

I rugetiden ligger en tudse den halve tid på æggene (Vendsyssel; 1); på Bornholm mente man, at snogen hjalp den med rugningen; da en mand flyttede brænde, lå en stor snog rullet sammen henover en stenhjælprede (2).

Stenpikkeren er »ikke så sirlig og elegant som vipstjerten, men mere taktfast og viljepræget, næsten som om den banker små søm i« (3); stemmen lyder, som når to kampesten gnides mod hinanden (4).

Grønland: står den med svirrende vinger stille i luften over en renjæger, lover det ham en buk; den er en af den ondes fugle og besjælet af ham (5).

Færøsk talemåde: han hopper som *steinstólpa* på stenene = har meget travlt (6).

Stemmetydninger: når hjejlen siger »tænd min piv! [pibe], svarer stenpikkeren »fy,fy,fy,fyt!«; den siger »hvedekniv, hvedekniv, stik hvilen [hvilling], stik hvilen!« (7); siger hvillingfuglen »knyg, knyg, knyg!« er der mange fisk; »hvilling, til hvilling!« betyder knap så mange (Varde 1885; 8); hvilling = kuller, fuglen kom om foråret, når fiskeriet begyndte.

Gå til smirre [smedjen], gå til smirre, lad plovjern hvæs', så havre, så havre, de sår havre i Kvæs! (Kvæs ved Gråsten) (9), sml. musvit s. 303. I et eventyr arbejder en drikfældig kvinde på marken, hører fuglen sige »trik-trik-trik!« [drik] og tager en slurk brændevin (10).

LITTERATUR: (10) 160 1904/27:1184 (1892); (2) 794 3,1885,77; 160 1904/30: 673 (1886); (3) 56j 7; (4) 866 2,1855,229; (5) 547 80, 102; (6) 25 1849-51,307; (7) 464 9,82f; 794 12,154; 160 1904/27: 2539 (1886); (8) 794 3,1885,68f; (9) 160 1904/28:333 (1885); (10) 436b 1,57.

Bynkefugl, *Saxicola rubetra*

Dens brune overside har mørkere striber, den gule underside et rødligt skær; to hvide vingebånd og omkring kinden en hvid stribe. Ret alm. ynglefugl.

– Danmarks Dyreverden 8, 185f.

Bynkefugl 1852ff (1), den sidder ofte øverst på bynke o.a. kurvplanter; *rødbrystet skvætte* og efter lokkeråbet: *hytjep* 1852 (1): »man får uvilkårlig indtrykket af, at den lille fugl har noget særligt at meddele, og da det første udbrud [hyt-jep!] ofte skuffende ligner et udbrud, hvormed landmanden skynder på hestene for at få dem til at gå frem 'hyp!' efterfulgt af et slag med tungen, er det ligesom den lille fugl vil hjælpe plovmanden«, Seve-